

ren rummer detaljerede analyser og gode iagttagelser, og det samme gælder de store afsnit om erhvervsforholdene og fæstebøndernes forhold, om gårde og huse, indfæstning og hoveri, hvor der påvises en voldsom forøgelse af hoveriet i slutningen af 1700-årene, samt afsnit om skatter, besætninger og høst, nyopdyrkning og udskiftning.

Fremstillingen afrundes endelig med afsnit om kirken, præsterne, skolevæsen og soldatervæsen samt møller, kroer og markeder. Endelig bringes i en række bilag dels ejerbiografier for Dronninglund Slot, dels et større tabelmateriale med befolkningstal, aldersfordeling, husstande, erhverv, gårdtal, indfæstning, fornavneformer m.m. Dette sidste vil være værdifuldt til sammenligninger ved undersøgelser af andre områder.

Et afsluttende register omfatter under ét stikord og person- og stednavne.

Ole Degn

- Henrik Gjøde Nielsen: *Sportens Spor. Gymnastik- og idræthistorie fra Viborg Amt.* (Gymnastik- og Idræthistorisk Samling, 1994). 153 s., 98 kr.
- Henrik Gjøde Nielsen: *Blot Brudstykker. Historisk strejftog i Hals kommune.* (Hals kommune, 1994). 112 s., 98 kr.

Af de to udgivelser er *Sportens Spor* den mest interessante. Siden starten af 1980'erne har der i Viborg været bestræbelser på at etablere et idrætsmuseum. Projektet blev dog skrinlagt i slutningen af 1980'erne, og i stedet dannedes foreningen Gymnastik- og Idræthistorisk Samling. Den nye forenings hovedopgave er at indsamle og opbevare arkivalier og udstille gymnastik- og idrætsredskaber. Derudover er målet at udarbejde en registratur over idræthistoriske arkivalier i de lokalhistoriske arkiver i Viborg Amt. Registraturen og

det indsamlede materiale danner grundlag for en studiesamling. En anden hovedopgave er at formidle kendskab til gymnastikkens og idrættens historie. Denne bog er det første resultat heraf.

Den idræthistoriske forskning har gennem de seneste 10-15 år etableret sig som en ny og spændende forskningsgren. Navnlig har Ove Korsgaards bog *Kampen om kroppen* (1982) ægget til frugtbar efterfølgelse og modsigelse (senest Niels Kayser Nielsen: »Sport og bondekultur. Om foreningsliv i provinsen i mellemkrigstiden«, *Fortid og Nutid*, 1995, 1, s. 3-27).

Henrik Gjøde Nielsen tager imidlertid Ove Korsgaards synspunkt til sig om, at der skulle eksistere en modsætning mellem den højskole- og bondebaserede idræt (gymnastik) og sporten, som blev båret frem af konkurrenceånd og af byborgerskab og arbejderklasse. Han påpeger ligesom Korsgaard, at gymnastik- og idrætsforeningerne i 1950'erne og 1960'erne i sammenhæng med den voksende velstand, landdistrikternes affolkning osv. oplevede en afmatningsperiode. Sporten blev derefter den dominerende kropsudfoldelse. I dag, mener Henrik Gjøde Nielsen, er »enhver form for idræt, inclusive gymnastikken også ... blevet sport, hvor selv æstetiske præstationer måles i point« (s. 23). Dette udsagn må forklare bogens titel – *Sportens Spor*. Denne begrebsmæssige uklarhed betyder imidlertid ikke, at forfatteren kun arbejder med en nutidig synsvinkel på gymnastikken, idrættens, sporten eller hvad man nu ynder at kalde bevægelseskulturen. Tværtimod består hovedparten af bogen af 17 lokalhistorier fra Viborg Amts foreningsliv, som rækker fra Jebjerg og Lyby Skytteforening 1868-1883 til firmaidræt i Skive og omegn 1964-1994.

De mange lokalhistorier betyder, at hver enkelt kun er repræsenteret med nogle få sider. Selv om der er anvendt et

omfattende utrykt materiale og litteraturlisten vidner om, at forfatteren har kendskab til nogle af de væsentlige udgivelser, har de enkelte historier karakter af en kort beskrivende præsentation. Det ville have styrket bogen, hvis forfatteren havde koncentreret sig om færre foreninger og til gengæld havde givet os en dybere behandling af forenings-, social- og kulturhistoriske aspekter. Omdrejningspunktet i de enkelte historier er fortrinsvis idrættens institutions- og organisationshistorie, men vi får også glimt af det vigtige sociale liv, der udfoldede sig i forbindelse med foreningernes virke såsom fester, udflugter, foredrag, dilettantkomedie m.m. Mange af foreningerne havde således lige så meget karakter af beboerforeninger. Nogle havde en kort levetid og opstod i kraft af nogle ildsjæle, andre oplevede gode og dårlige tider som følge af svingende interesse blandt de unge i sognet eller konkurrerende foreninger. Beskrivelserne er krydret med flere sjove (kuriose) historier.

Desværre har forfatteren ikke bekymret sig meget om billedmaterialet. Det der er, forekommer tilfældigt placeret. Netop inden for idrætten er der et rigt holdigt billedmateriale, som kunne have løftet bogen.

I bogen *Blot Brudstykker* beskriver Henrik Gjøde Nielsen de fire oprindelige sogne: Vester Hassing, Øster Hassing, Ulsted og Hals, som i dag udgør Hals kommune. Vi får beskrivelser af egnens kirker, møller, kroer, jernalder, landskab, præster, skørlevned, mord, hekseri, jernbaner, mergel, brugsforening, forsamlingshus, ulvefælde og skattebetaling. Mest interessant er beskrivelsen af Hals, der fik købstadsprivilegier i 1656. Byen havde både handelsmæssig betydning, eftersom toldstedet i Ålborg i 1655 blev flyttet til stedet, og den var led i det danske kyst- og fæstningsforsvar samt bevogtning af indsejlingen til Limfjorden. Skansernes militære betydning ophørte efter 1816, hvor Frederikshavn overtog forpligtelserne, og i 1845 blev de endeligt nedlagt. De mange militærfolk og embedsmænd har givet byen et mere differentieret socialt liv end så mange andre småbyer. Den læsevibrige turist og den interesserede borger i kommunen kan her få et vist indblik i områdets historie. Billederne er desværre blevet vel lyse, men det må lastes trykkeren.

John Pedersen

ØKONOMISK OG SOCIAL HISTORIE

Brandt-arbejdernes Historiske Forening:
Brandts Klædefabrik – erindringer fra arbejdslivet på en fabrik i hjertet af Odense. (Forlaget Brandts Klædefabrik, 1993). 280 s., 198 kr.

Bogen er et produkt af et fireårigt studiekredsarbejde fra 1988 til 1992 blandt tidligere ansatte på Brandts Klædefabrik i Odense. I tråd med nyere tenden-

ser inden for arbejderhistorien er det »arbejdslivet« – dvs. arbejdernes individuelle og kollektive oplevelse af arbejdet og deres egen relation til dette – der står i centrum. Forfatterne kalder også bogen for en »kollektiv, historisk erindringsbog« (s. 7).

Bogen bygger på et varieret kildemateriale, som overvejende er virksomhedens tidligere festskrifter, fagforenings-